

עולם ההלכה

מכון סמיכה
ניש ככל אחד
נולים
החכה

גיליון ס"ד | שבת קודש פ' ויקהל-פקודי | כ"ה אדר תשפ"ו

עולם התשובה

לקט שאלות ותשובות

עולם היום טוב

ראש ישיבתנו הרב מנחם מענדל פרעסקא רב ומו"ץ בניו הייבן

Covering Mezonos For Kiddush

Rabbi M.M Prescott Rosh Yeshiva Machon Smicha

QUESTION: From what I've seen, people generally keep the challos covered until after hamotzi, whereas at a kiddush Shabbos morning, the mezonos is uncovered immediately after kiddush. What is the reason behind this difference?

ANSWER: In the times of the Gemara, people ate at small individual tables that were brought out at the beginning of a meal laden with food. On Shabbos and Yom Tov, the procedure was done differently as described in a Beraisa brought in the Gemara:^[1] First kiddush was recited, and only then were the food-laden tables brought out. If, however, the tables were brought out before kiddush, the Beraisa instructs that the food be covered while kiddush is recited, and only then uncovered.

Tosafos^[2] explain that nowadays, when it is customary for everyone to eat together at a single large table, it is not practical to move the table. Instead, the table should be set with *challos* before kiddush, but they should be covered while is said, as set by the *Beraisa* for the case when the table had already been brought in.^[3]

Following the *Beraisa*—and adapting it to our way of dining—the Mechaber^[4] writes that the *challah*, which has already been brought to the table, is covered while kiddush is recited.

But still, what is the reason why kiddush must be said while the *challah* is not present—or at least present, but hidden? The *Rishonim* offer three explanations:

1. The Rashbam,^[5] citing Rav Achai Gaon,^[6] explains that the practice is to introduce *kavod* Shabbos to the Shabbos meal. First kiddush initiates an aura of *kavod shabbos* by formally sanctifying Shabbos, and afterward the meal enters the sanctified atmosphere. The term used is "*tei'sei seudasah l'yikra d'Shabbsa*"—"let the meal enter the honor of Shabbos." Nowadays, by covering the *challos*, the same is achieved, as uncovering them afterward creates the impression that they were not present before kiddush and entered the honored presence.

2. The Rosh^[7] cites the Yerushalmi^[8] which explains that the practice is done to address an inconsistency in the order *brachos*. Generally, when one is about to eat two food items, both of the *shiv'as haminim*, the min mentioned earlier in the *passuk* (closer to the word *eret*) comes first. Since *chittah* (wheat) is mentioned before *gefen* (grapes/wine), bread would normally take priority. We therefore cover the *challah* – *shelo yireh hapas bushaso* – that it is not "shamed" when we drink the *kiddush* wine first.^[9]

Continues on page 3

ניסה מארץ ישראל לחו"ל ביו"ט שני של גליות

שאלה

נשאלתי מאחד מבני הקהלה שעלה לארצנו הקדושה לחוג את חג הפסח. והוא כבר שאל אצל רב מורה הוראה כיצד לנהוג בענין יום טוב שני של גליות. והיתה התשובה אליו שישמור יום אחד כבני ארץ ישראל. וכיון שהותרה לו המלאכה ב"אחרון של פסח", נפשו בשאלתו האם מותר לו לטוס בטיסה במוצאי יום טוב ראשון והוא ינחת בחוצה לארץ בעיצומו של יום טוב שני.

פתיחה

בטרם נברר דיון השאלה, נפרק את השאלה בהדרגה. קודם כל, יש לברר מה הדין בבן ארץ ישראל ממש שמבקר את חוצה לארץ, כיצד ינהוג ביום טוב שני. ונתחיל בסוגיות הש"ס והפוסקים, ונסיים בפוסקי זמנינו הנוגעים לענין טיסה. ואי"ה בגליון הבא, נחזור לשאלתנו הנ"ל.

ביישוב אסור במדבר מותר

שורש הדבר מתחיל בדיון של בן ארץ ישראל היוצא לחוץ לארץ, מה דינו ביום טוב שני. ושאלה זו כבר נפתחה בגדולים, והוא בגמרא במס' פסחים (נא, ב): "אמר ליה רב ספרא לרבי אבא כנון אנו דידעינן בקביעא דירחא, ביישוב לא עבידנא מפני שינוי המחלוקת. במדבר מאי. אמר ליה, הכי אמר רב אמי ביישוב אסור, במדבר מותר."

ופירשו התוס' (ד"ה כגון אנו), וזה לשונם: "מפרש ר"ת שהיה במקום ששלוחי בית דין מגיעין ושם אין עושין אלא יום אחד, והיינו בקביעא דירחא שהיה יודע מתי נקבע החודש. דהתם ליכא למיגזר שמה יעשה מלאכה ב"ט ששומעין קידוש החודש."

היי הוראה ברורה, שאף שמעיקר הדין אין על בן ארץ ישראל חובה לנהוג איסורא ביום טוב שני, חלה עליו דין השנוי במשנתנו שם (ג, ב) לענין מנהג איסור מלאכה בערב הפסח, דתנן: "ההולך ממקום שעושין למקום שאין עושין, או ממקום שאין עושין למקום שעושין – נותנין עליו חומרי מקום שיצא משם, וחומרי מקום שהלך לשם. ואל ישנה אדם מפני המחלוקת."

אמנם, זהו רק ביישוב, מקום ששינוי המנהג יגרום מחלוקת, אבל במדבר שאין שם חשש מחלוקת, מותר במלאכה כדון בני ארץ ישראל.

סורא ופומבדיתא מנהגים חלוקים

ולא במדבר לבד התירו לנהוג היתר, אלא כל שנמצא מחוץ לתחום של יישוב ישראל, מותר. והכי מבואר בעובדא במסכת חולין (ק, א) בשמעתתא דכחל, דאיתא בסוגיא שם שהיו מקומות שבהם נהגו היתר באכילת כחל כפי עיקר הדין. והיו מקומות שנהגו שלא לאכול מפני שמלא חלב וקשה להכשירו. והכי איתא התם: "רמי בר תמרי, דהוא רמי בר דיקולי מפומבדיתא, איקלע לסורא במעלי יומא דכפורי. אפקינהו כולי עלמא לכחלינהו שדינהו. אזל איהו, נקטינהו אכלינהו. איתיה לקמיה דרב חסדא, אמר ליה אמאי תעבידי הכי. אמר ליה מאתרא דרב יהודה אנא, דאכיל. אמר ליה, ולית לך נותנין עליו חומרי המקום שיצא משם וחומרי המקום שהלך לשם. אמר ליה חוץ לתחום אכלתינהו."

פירושו: ורמי בר תמרי שהוא רמי בר דיקולי מפומבדיתא – ששם נהגו לאכול את הכחל. פעם הגיע לסורא בערב יום הכיפורים – יום שהיו מרבים בסעודה, ושחטו הרבה בהמות וזרקו את הכחלים כמנהג סורא שלא לאכול כחל. הלך רמי בר תמרי ולקט אותם, ואכלם. הביאורו לפני רב חסדא והוכיחו על זה שהיה לו לנהוג איסור, כאותה ששנינו נותנים עליו חומרי כו'. השיב רמי בר תמרי, חוץ לתחום אכלתיים, ואין עלי לנהוג חומרא שם.

אין המנהג חל עליו חוץ לתחום

היוצא מזה שדינו של בן ארץ ישראל הנמצא בחוץ לארץ תלוי במקום שהוא שם. בתוך התחום של מגורי ישראל, עליו לנהוג איסור ביום טוב השני. מחוץ לתחום אין צריך לנהוג כמנהג חוצה לארץ. ויש לציין שכל המדובר כאן הוא במי שדעתו לחזור לארץ ישראל לאחר החג. אבל אם דעתו להשאר שם, פעמים שנעשה כבן חוצה לארץ ועליו לנהוג יום טוב שני מעיקר הדין, ואין כאן המקום להכנס לפרטי דין זה.

וכל זה נפסק בשולחן ערוך (סימן תצו סעיף ג), וזה לשוננו: "בני ארץ ישראל שבאו לחוצה לארץ, אסורים לשעות מלאכה ביום טוב שני ביישוב, אפילו דעתו לחזור... וכל חוץ לתחום אין נותנין עליו חומרי מקום שהלך לשם."

וכן העתיק השו"ע הרב (שם סעיף ז) יותר בהרחבה, וזה לשונו: "בני ארץ ישראל שבאו לחוץ לארץ אסורים לעשות מלאכה ביום טוב שני ביישוב ישראל אפילו בצנעא. ואפילו מבדור אם הוא תוך התחום של ישראל דרין בה ואפילו דעתם לחזור למקומם מטעם שנתבאר בסי' תס"ח. ומכל מקום אם עשו מלאכה אין מנדין ואין מלקין אותם כיון שדעתם לחזור למקומן."

וכן איתא במשנה ברורה (שם) שמדובר על יישוב של ישראל דוקא, אבל ביישוב של נכרים אין צורך לנהוג חומרי המקום שהלך לשם. וכן פשוט כי אין חשש גרמת מחלוקת כשנכרים רואים אותו עושה מלאכה. וכן פסק במשנה ברורה (שם סק"ו): "כתבו הפוסקים דיישוב נקרא יישוב של ישראל דוקא וכל זמן שלא הגיע לעיר של ישראל א"צ להתנהג בחומרי אותה המדינה."

ולאור כל המתבאר, נחזור לדייונינו על בן ארץ ישראל אם מותר לטוס במוצאי יום טוב שלו מארץ ישראל לחוץ לארץ. הנה תחילה הנסייעה ודאי מותרת, שכבר פנה יום טוב. וכן נמי כשיצא הטיסה מאוירא דארץ ישראל, כל שעדיין טס באויר, פשוט שאין עליו כל איסור כי הוא חוץ לתחום יישוב ישראל. אימתי מתחלת השאלה, כשהטיסה נח בחוצה לארץ ועם יום טוב. ולכאורה, לפי המתבאר, הדבר איפה נמצא שדה התעופה, אם תוך התחום ליישוב ישראל אם לא.

שדה תעופה בחוץ לתחום

אמנם, שאלה זו הובאה לפני הגר"ז אויערבאך, כמובא בספר יום טוב שני כהלכתו (פרק ג סעיף יא) לענין בן ארץ ישראל שבקש לטוס במוצאי יום טוב ראשון לנחת בחוצה לארץ בו ביום, והיה שדה התעופה בתוך עיר שישאל דרים בה. והורה לו הגר"ש"א שמוות, לפי ששדה תעופה שונה משאר מקומות כי הוא מקום שבאופן קבוע מגיעים לשם בני אדם מכל קצוות תבל - כולל ארץ ישראל. ולא שייך שם חשש מחלוקת שהרואים יבינו מיד שמארץ ישראל הוא בא. וכן מצינו בכמה אופנים שאם בטלה טעם חשש של מחלוקת, לא חל עליו להנהוג בחומרי המקום שהלך לשם. [1] ואי משום זילותא דיום טוב שני, אין לחוש מאחר והכל יודעים שלא חל עליו האיסור. וזה לשונו (שם בהערה הו): "ומהאי טעמא נמי אין בזה משום זילותא דיום טוב שני, והרי הוא כבן ארץ ישראל השהה בחוץ לארץ עם אשתו בת חוץ לארץ [שהיא אסורה במלאכה מעיקר הדין] דאי לאו דאסור במלאכה בצניעה משום דנותנין עליו חומרי מקום שהלך לשם, משום זילותא דיום טוב שני לאו היא אסורין ליה לעשות מלאכה בפניה כיון שידועת שהיא בן ארץ ישראל".

אך כתבו תלמידיו (ספר יום טוב שני כהלכה שם הערה כח) שדברי הגר"ש"א לא נאמר אלא לענין לנחת בשדה התעופה, אבל לענין מלאכה אחרת, כגון להתקשר בטלפון לארץ ישראל, אין היתר מרווח, וצריך לעשות שאלת חכם, עיי"ש [2].

שדה תעופה שוה לשאר מקומות

אבל חידושו של הגר"ש"א לחלק בין שדה תעופה לשאר מקומות לא הוסכם אצל פוסקי דורו. הגר"ם בצלאל שטרן (שו"ת בצל החכמה חלק ג סימן לה) דן בשאלה זו, וכתב שאין להתיר כי אם לנחת בשדה תעופה הנמצא חוץ לתחום [3] של עיר שדרים בה ישראל. גם אחיו הגר"ם משה שטרן (שו"ת באר משה חלק ז, דיני בני א"י וח"ל, עמ' רסה) הורה כן, וזה לשונו: "ולכן אם האוירון אינו נח במקום יישוב בני ישראל אלא נוסע באויר הלה, ונחה ביום טוב שני של גליות במקום שאין יישוב יהודים, אין כאן בית מיוחד".

וכן הובא בספר יו"ט שני כהלכתו (שם הערה כח) משמו של הגר"ש אלישיב שהורה כן למעשה. אך הוסיף שם עוד פרט הנוגע למעשה באזורים רבים שבאמריקה. והוא, שאם רגיל להיות שם יהודים - אך אינם שומרי תורה ומצוות - באופן קבוע בשעות היממה, כגון, עובדי שדה תעופה מועסקים, חזר להיות כמו יישוב ישראל כיון שלמעשה נמצא שם יהודים. עוד הוסיף, שאם יש במקום איזה זדית ישראל קבועה, גם זה נקרא מקום יישוב ישראל ואסור. וקודם שינהג היתר צריך שיברר היטב במקום עצמו האם קיימים תנאים אלה.

ומה עוד, שאותם יהודים שאינם שומרי תורה ומצוות לעת עתה, בדרך כלל אין יודעים מהז שבארץ ישראל אין להם יום טוב שני, וכמה רואים יהודי חרדי נוסע בחג, כל שכן שיש לחוש שיצמח מזה קלקול גדול ח"ו.

זילותא דיום טוב שני

הגר"ם משה שטרן (באר משה שם, עמ' רסו) מזהיר לכל לגרום זלזול יום טוב לבני חוצה לארץ. ולכן, מי שהגיע לחו"ל לשדה תעופה שמחוץ לתחום ישראל, אין לו לנסוע לעיר ישראל מיד במוצאי יום טוב שני באופן שיתוודע הדבר לכל מכיריו שנסע ביום טוב שני. ואף שלא מצינו שגזרו חכמים על זה, כי שלא מצינו שיש

בעיה אם לאחר החג יתודע הדבר שהוא לא שמור אלא יום אחד בלבד. [משום שהכל יודעים שחוץ לארץ השנה אין אחינו בני ארץ ישראל שומרים אלא יום אחד בלבד]. מ"מ של להחמיר בזה שהרי ע"י מעשיו אפשר שיבוא לקלקול גדול בקדושת יום טוב שני. וזה לשונו: "לעיל אות יט כתבתי דבן ארץ ישראל הבא באוירון למקום יישוב בחו"ל ביום טוב שני ומקום שהאוירונים נחים הוא רחוק תחום שבת מן העיר שאין בני העיר יכולים לילך להתם אז יש מקום להתיר לטוס כן אם אינו נכנס לעיר עד מוצאי יו"ט. וכעת עשיתי עצמי הדגרא ומודה שלא יצאתי ידי חובת ביאור ככל הצורך דהלא במוצאי יום טוב כשבא יבא העירה סמוך למוצאי יו"ט תיכף יתודע הדבר לכל מכיריו וידידיו שביום ב' דיו"ט הגיע לכאן. והגם שאין בזה כ"כ חששא מאחר שאינו נכנס להעיר עד אחר היום טוב, ואין כאן גזרת חז"ל מפני המחלוקת, דכיע יודעים שבארץ ישראל אין עושים רק יום אחד של יום טוב חוץ מראש השנה וחוץ לתחום דינו כבן א"י בכל פרטיו עכ"ל מי התייר לו לעשות דבר שעל ידי מעשיו אפשר שיצמח קלקול גדול בקדושת יום טוב שני. כי לאו כ"ע דינא גמירא ואצל פשוטי העם בוודאי יעשה מעשיו רושם מאד לא טוב. על כן השומר נפשו ירחק מהכיעור והדומה לו וכ"ש ח"ו לגרום למעט בקדושת יום טוב שני ולזה דעתי הקלושה נוטה. וכ"כ בסתם בנ"א אבל אצל איש מסויים כבר אמרתי לעיל אות י"ט שחס מלהזכיר להקל".

היוצא משיטת הפוסקים הנזכרים, שאין כל איסור לבן ארץ ישראל לנסוע בטיסה בחו"ל ביום טוב שני, אם אך יקיים דיני חומרי המקום שהלך לשם, מר כדאית ליה ומר כדאית ליה. להגר"ש"א בשדה תעופה לא חל עליו חומרי המקום כל. ולשאר הפוסקים אם נמצא בתחום ישראל, חל עליו חומרי המקום.

הגר"ש וואזנר

אין לנחת כלל ביום טוב שני

אבל הגר"ם שמואל ואזנר (התשובה מובאה בספר יום טוב שני כהלכתו עמ' שע), רוח אחרת עמו בדין טיסה ביום טוב ששני. לדעתו, עצם הטיסה ביום טוב שני אסורה בחוץ לארץ מלבד מה שעדיין לנחות ביישוב ישראל. וטעמו, משום שגורא ממצולל ביום טוב שני, ולכן אין משנה איפה הוא נוחה, הכל אסור. אלא שבשעת הדחק, כתב שיש להתיר רק אם הטיסה נהוג במוצאי יום טוב שני. ובביאור סברתו הוא כתב, וזה לשונו: "שאלה: בנגוע למה ששמעתי מכתרה דדעת להחמיר ביו"ט שני בנ"א הרוצה לנסוע במטוס לחו"ל אם טיסתו תגיע לחו"ל ביו"ט שני. והוסיף שבשעת הדחק אפשר להתיר אם טיסתו תגיע לחו"ל אחרי יו"ט שני אע"פ שהותחלה הטיסה ביו"ט שני, עכ"ל. ולא זכיתי להבין אמאי צריכין להזדקק שעת הדחק להתיר כשהטיסה תנחת אחרי יו"ט שני, דהלא מבואר ברדב"ז (סימן אלף ע"ג) והובא דבריו במ"א סימן תצו, דרק כשמגיע לתחום העיר חייב לזהר משום שנינו המחלוקת, אבל קודם לכן מותר, וא"כ לכאורה צ"ל טיסה זו מותרת גם שלא בשעה"ת.

תשובה: היות שבעו"ה בכל נסיעה פוגעים בבני חו"ל שמזלזלים ביו"ט שני ושנסעו בעצם היו"ט צריך שלא יתראה ביניהם כמצולזלים גם כן."

קדושת היום מאיר בחוצה לארץ

אף הגר"ש ואזנר סובר שלפי הדין אין איסור לבן ארץ ישראל לנסוע בחוצה לארץ ביום טוב שני, אי לאו מפני הזלזול או המחלוקת, ולכן מוצא להתיר בשעת הדחק אם ינוח לאחר צאת החג. אמנם יש דרך אחרת בכל זה, והוא המבואר בשו"ע הרב במהדורא תניינא (סימן א סעיף ד) שמעיקר הדין בן ארץ ישראל הנמצא בחוץ לארץ ביום טוב שני חייב לנהוג שם יום טוב - לא רק מפני הזלזול או המחלוקת אלא מחמת קדושת היום שמאיר בחוץ לארץ באותו היום. ולפי דבריו אין כל היתר בשום אופן לטוס לחוץ לארץ ביום טוב שני כי מיד בצאתו מאוירא דארץ ישראל נאסרה לו המלאכה. וזה לשונו: "כי עת רצון שלמעלה ויחודים עליונים שבקריאת שמע ותפילה וקדושת שבת ויום טוב הוא למעלה מגדר המקום והזמן רק שמאיר למטה לכל מקום ומקום בזמן הראוי לו, וזהו ג"כ הטעם ששורה קדושה עליונה בחוץ לארץ ביום טוב שני של גליות, ולכן, גם בני ארץ ישראל הבאים לחוץ לארץ חייבים בקדושת היום אף שדעתם לחזור, כמו שנתבאר בהלכות יום טוב."

והגם שבגמ' מס' פסחים (שהבאנו למעלה) מבואר לא כן, דברי רבינו מיוסדים על הזוהר הקדוש ברעיא מהימנא (פרשת אמור דף נז, א), וראה לנכון להכריע בדבר זה על פי תורת נסתה. וראה עוד בשו"ת מנחת אלעזר (חלק ג סימן נט) שהביא ענין זה.

ומלבד זה, האבני נזר (או"ח סימן תקלט, בהערות לסימן תכד ס"ק מח) מבאר שהגמרא שם איירי דוקא בזמן שהיו מקדשים על פי הראייה, אבל בזמננו חייב בן ארץ ישראל מדינא לנהוג יום טוב בשני כשהוא בחוצה לארץ, ע"ש.

וראה עוד בדברי הגרא"ד לאוואט בספרו שער הכולל (פרק א ס"ק ב) דנקט לדינא כהכרעת השו"ע הרב הנ"ל, וזה לשונו: "הרי אנו רואים שבמהדורא תנינא שהכריע כדעת המקובלים, פסק בפירוש שחייבים בקדושת היום [ומסתמא כן היה כתוב במהדורא תנינא הלכות יו"ט, רק שאנחנו לא זכינו לראות מהדורא תנינא שלו על סימן תצו]. וכיון שחייבים בקדושת היום, מחוייבים בכל המצות התלויות בו לקדש על הכוס ולהתפלל תפלת יו"ט והלל וקריאת התורה ואסורים להניח תפילין [גם לא בצניעה בלא ברכה ושלא לשם מצות תפילין, כמבואר בשו"ע סימן לא] אבל אינו מוכרח כי בלאו הכי אם אין לו מקום מוצע אינו מניחם כו' ונתבאר בלקוטי תורה מאדמו"ר דרוש המתחיל להבין ענין יו"ט שני של גליות, שבחוץ לארץ אי אפשר לקבל הארת קדושת יום טוב ביום אחד, וצריך דוקא שני ימים.

ואם כן מה מועיל לאיש הזה שיצא מארץ ישראל ודעתו לחזור, אבל על כל פנים ביום הראשון של היום טוב הזה ה" בחוץ לארץ אם כן לא קיבל עדיין קדושת יו"ט בשלימות ולא שייך בזה נותנים עליו חומרי המקום שיצא משם כו' כמו בשינויי הזמנים והאקלימים שהולכים לפי המקומות, לא לפי האנשים כו' ועוד הרי לפנינו הלקוטי תורה הנ"ל שנתברר על ידי אדמו"ר הזקן ואדמו"ר בעל צמח צדק ז"ל, שאי אפשר לקבל הארת קדושת יו"ט ביום אחד וצריך שני ימים דוקא ולא סגי בלאו הכי.

גם שמעתי מאיש נאמן אשר אדמו"ר בעל הצמח צדק הקפיד מאד על בן ארץ ישראל שנתאכסן אצלו ונתוודע לו שהניח תפילין ביו"ט שני, ואמר בדרך הלצה שיצוה ליתן לו מאכלי חול. ומה שבשו"ע מהדורא קמא הלכות יו"ט סימן תצו נמשך אחר דברי המגן אברהם בשם הבית יוסף ובשם האו"ח ופרי חדש, אין כן דעת המקובלים, והמהדורא תנינא חיבר באחרונה."

דעת כ"ק אדמו"ר הרשב"ם מליובאוויטש זי"ע

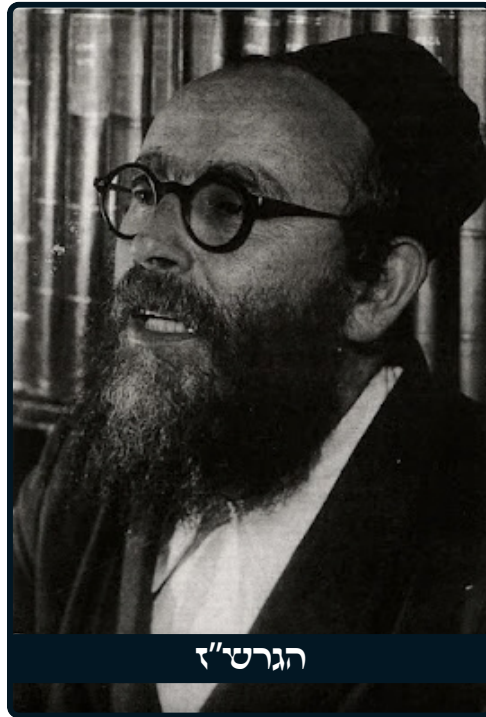
אך הכרעה זו אינה מוסכמת בין אדמו"ר חב"ד, כי בעצם רבינו השו"ע הרב סותרים אהדדי - כמו שהעיר הגרא"ד - שבסימן תצו נקט רבינו כדברי שאר הפוסקים שאין האיסור אלא משום חשש מחלוקת, והותרה המלאכה חוץ לתחום. וזה סותר לדבריו הנ"ל שאיסור המלאכה נוהג בכל במקום.

ובגלל כן, לא נתייחד הוראה ברורה אצל קהלת חב"ד. מצד אחד, מצינו לכ"ק אדמו"ר הרשב"ם זי"ע (אגרות קודש, חלק ב עמוד תרכו) שהורה לקולא לבני הישיבה במהדורא קמא של רבינו השו"ע הרב. וכן הורה כ"ק אדמו"ר הריי"ץ. וזה לשונו של כ"ק אדמו"ר הרשב"ם: "בדבר הנהגת יו"ט הבא עלינו לטובה לפי דעתי הבורחים יחיו כאשר דעתם לחזור אי"ה, יתנהגו בכל דבר כבני חו"ל, ואתה כאשר אתה עם בני ביתך יחיו, תתנהג כבני ארץ ישראל והיינו בהנחת תפילין ותפלה, אך לענין אכילת חמץ ביו"ט אחרון של פסח, [הגם כי איננו מסכים עם אומרך במכתבך שזהו דבר שאי אפשר וכו' כי הלא נתונים נתונים אנו לחצונו יום בתה"ק כן] הנה כאשר קביעתך באה"ק עוד בספיקות אצלך, כדאי להיות נזרו בזה, ונודה לה' על גאולתנו ופדות נפשנו, ונזכה לביאת גואל צדק במדוה בימינו אמן ותחוננו את תג המצות הבא עלינו לטובה בדיצה ובכשרות כאוות נפשך וידיך דורש שלומך, מלב ונפש חפיצה תמיד כל הימים."

דעת כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש אין מבואר, ועד היום נושאים ונותנים רבני חב"ד במכתביו שבענין הזה, שנמצא בתוכם משמעויות לכל צד. ולענין מעשה, כיון שאין הכרע בדבר, יש עדיין מקום במשנת חב"ד לנקוט כדעת שאר הפוסקים המתירים לעשות מלאכה חוץ לתחום. וממילא אפשר, אם יש צורך בכך, אפשר לסמוך על התירו של הגרש"א לנחת גם בשדה תעופה שבתוך החתום, כמו שנתבאר.

סיכום הדברים

- א. בן ארץ ישראל הנמצא בחו"ל, איתא בגמ' שביישוב אסור לעשות מלאכה, ובמדבר מותר.
- ב. טעם איסור המלאכה ביישוב הוא מפני המחלוקת, כמו ששינוי היוצא שההולך ממקום למקום, נותנים עליו חומרי מקום שיצא משם וחומרי מקום שהלך לשם.
- ג. בגמ' הובא עובדא דרמי בר תמרי שאכל כחל בסורא חוץ לתחום אף שנהגו שם באיסור. למדנו שכל שחוץ לתחום ישראל, לא חל עליו חומרי המקום שהלך לשם. וכן הדין לענין יום טוב שני.
- ד. מה שאמרנו שביישוב אסור, היינו דוקא יישוב ישראל (משנ"ב בשם פוסקים).
- ה. הגרש"א הורה שמותר לבן ארץ ישראל לטוס ביום טוב שני אף שהטיסה עתיד לנחות בחוצה לארץ בעוד יום טוב. ואפילו אם ששדה תעופה תוך תחום עיר ישראל, אין לחוש שהכל יודעים שנמצאים שם אנשים מקצוות תבל ויבינו שבא מארץ ישראל.
- ו. אחרים חלקו על הגרש"א בזה, ואסרו לנחות בשדה תעופה שבתוך החתום (בצל החכמה ובאר משה).
- ז. אם יש יהודים (שאינם שומרי תורה ומצוות) עובדים בשדה תעופה, חזר להיות כמקום ישראל ואסור לנחות שם. ובזה יש

הגרש"א

להזהר מאד שלא יגרום קלקול בעיניהם להטעותם שמותר לזלזל ח"ו בקדושת יום טוב לנסוע בו (הגר"ש אלישיב).
 ח. הבאר משה הזהיר לביטול בשדה תעופה רחוק מיישוב ישראל שימתיין מלהכנס לתוך היישוב שלא לעשות זלזול כשירגישו הכל שנסע ביום טוב.
 ט. השבט הלוי אסור לבן ארץ ישראל לנסוע ביום טוב שני לחוצה לארץ משום זלזול יום טוב. ואם שעת הדחק הוא, מותר לנסוע, והוא שינחות בחוצה לארץ כשכבר פנה היום.
 י. השו"ע הרב במהדורא תניינא כתב שבן ארץ ישראל הנמצא בחוצה לארץ חייב לנהוג שם קדושת יום טוב - לא רק מפני המחלוקת אלא מפני קדושת יום טוב השורה שם (כדעת הזהר הק'). ולכן אף חוץ לתחום חלה עליו קדושת יום טוב. ודברים מבואר בזהר הק', ומובא בכמה מגדולי האחרונים.
 יא. אך במהדורא קמא השו"ע הרב פסק כשאר הפוסקים ולא זכר כלום מענין הנ"ל. וכך הורו למעשה כ"ק אדמו"ר הרשב"ז ז"ע וכן אדמו"ר הרי"ף שאין איסור מלאכה אלא משום המחלוקת או זלזול.
 יב. אין הכרע בדעת כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש, כי יש מכתבים נוטים לכאן ולכאן, ועדיין מפלפלים בדבריו. ולמעשה, יש עדיין מקום לנקוט כדעת הפוסקים המקילים.

[1] ודומה לזה מצינו שפסק הרדב"ז (חלד ד סימן אלף קמח (עג)) שמותר לבן ארץ ישראל לבשל מיום טוב שני לשבת הסמוכה [אף ללא עירוב תבשילין]. שהרואים יאמרו שהניח עירוב תבשילין. וכדבריו כן פסק השו"ע הרב (סימן תצו סעיף 1) והמשנה ברורה (שם ס"ק ג). וכזה פסק הגר"ב שטרן בשו"ת בצל החכמה (חלק א סימן סא) מותר לבן ארץ ישראל לצאת חוץ לתחום, שהרואים יאמרו שעירוב עירובי תחומין.
 [2] צריך להבין מה ההדבל ביניהם, אם מותר לנחת, למה לא יהיה מותר בשאר מלאכות.
 [3] בשיעור התחום כתב שם שהוא שיעור של אלפים אמה כתחום שבת.

3. The Machzor Vitri^[10] provides another reason for covering the challah—to commemorate the mann. Chazal^[11] say that when the mann fell in the midbar, it was covered above and below with dew to preserve freshness. Since the lechem mishneh used on Shabbos commemorates the double portion of mann that fell for Shabbos, we symbolically recreate that by placing the challos between the tablecloth (or board) and the challah cover.

Not all the reasons apply in every case, and the poskim note several distinctions. But since all three reasons are incorporated l'halachah,^[12] in all situations the challos are covered. Here are some of the nafka minos:

Kiddush on Shabbos Day

The Mordechai^[13] and, following him, the Elyah Rabbah^[14] explain that *yikra d'Shabbsa* applies only to the Friday night *seudah*, the time when Shabbos begins, and the *kedusha* is initiated. But for the daytime *seudah*, it doesn't apply. But the other two reasons still apply, so even during the day *seudah*, the *challah* is covered during kiddush.^[15]

Kiddush al HaPas

If one has no wine, kiddush may be recited over the challah (by holding the *challos* during kiddush and substituting *hamotzi* for *hagafen*). In this case, *shelo yireh hapas bushaso* does not apply, since there is no wine. *Yikra d'Shabbsa* also does not apply, as only foods that are served after *kiddush* need to be covered. Here, the challah serves as the kiddush itself. However, *zecher l'mann* still applies. Therefore, even in this case, the *challah* is covered when *kiddush* is recited over it.^[16]

Uncovering Before or After Hamotzi

The reasons of *yikra d'Shabbsa* and *shelo yireh bushaso* require only that the

challah be covered during *kiddush* and may be uncovered immediately afterward.^[17] The Chayei Adam^[18] notes though that *zecher l'mann* requires the *challah* to remain covered during *hamotzi* as well, as that is when it is used to commemorate the *mann*.

The Mishnah Berurah,^[19] citing the Pri Megadim, disagrees with the Chayei Adam and maintains that even for *zecher l'mann*, the challos need only be covered during *kiddush*. The Shulchan Aruch HaRav^[20] likewise rules that the *challah* may be uncovered immediately after *kiddush*. But the Aruch HaShulchan^[21] notes that the accepted *minhag* is to keep the *challah* covered until after *hamotzi*.

Kiddush on Cake

The reason of *shelo yireh bushaso* applies to cookies and cake just as it does to bread, since they are also made from wheat and hold *bracha* priority over wine. The reason of *yikra d'Shabbsa* also applies equally to *mezonos* as to *hamotzi*, because all foods on the table should only appear after *kiddush*. However, *zecher l'mann*, according to many *shittos*, applies only to *hamotzi*, not to *mezonos*, since the latter do not require *lechem mishneh*—which means they do not serve as a *zecher l'mann*.^[22] In practice, most *poskim* rule that cake and cookies on the table should indeed be covered during *kiddush* because of the first two reasons which apply to them.^[23]

Back to your question: Based on the above, it emerges that *mezonos* items need to be covered only during *kiddush* and may be uncovered immediately afterward. The only reason the *challah* remains covered until after *hamotzi* is because of *zecher l'mann*—not due to the other two reasons—and *zecher l'mann* does not apply to *mezonos*.

[1] מס' פסחים (ב, ב)

[2] מס' פסחים (שם ד"ה שאין), ומס' שבת (קט"ו, ב ד"ה ומצה)

[3] ראה מעשה רב (סימן קיח) שמנהגו של הגר"א היה להניח את החלות על השולחן לאחר הקידוש. אך רבים מן הפוסקים סוברים שלכתחילה יש להניחם על השולחן לפני קידוש (ראה שולחן ערוך הרב (סימן רע"א סעיף ז), וערוך השולחן (שם סעיף כב). ראיתי בשם הגר"ד משה היינמן בספר מה נדבר (עמ' 67) שלפחות חלה אחת תהיה על השולחן בשעת הקידוש, כדי שהקידוש יהיה קשור יותר לסעודה לקיים דין קידוש במקום סעודה.

[4] סימן רע"א (סעיף ט)

[5] פסחים (שם ד"ה רבה)

[6] שאילתות דרב אחאי גאון (סימן נד)

[7] פסחים פרק י (סימן ג)

[8] ראה קרבן נתנאל (על הרא"ש שם) שאין ירושלמי הזה נמצא בספרים שלנו.

[9] אם אוכל חלה של שאר מינים, כגון כוסמין או שיפון, ראה במהר"ם שיק מס' ברכות מא, א)

[10] הלכות שבת (סימן מד)

[11] מס' יומא (עה, ב)

[12] משנה ברורה סימן רע"א (ס"ק טו וס"ק מא)

[13] מס' פסחים (רמז תרי"א)

[14] סימן רע"א (ס"ק טז)

[15] משנה ברורה סימן רע"א (ס"ק מא)

[16] משנה ברורה (שם)

[17] עיין במגן אברהם סימן רע"א (ס"ק כ) שלפי טעם שלא יראה הפת בושט מותר להסיר את הכיסוי מיד לאחר ברכת בורא פרי הגפן, אף קודם סיום הקידוש.

[18] הלכות שבת כלל ו (סעיף ג)

[19] משנה ברורה (שם)

[20] סימן רע"א (סעיף ז)

[21] סימן רע"א (סעיף כב)

[22] ראה בביאורו של הגר"ד אביגדור נבצל בספר יצחק יקרא על משנה ברורה (שם ס"ק מא). אולם הובא בשם הגר"ד משה היינמן בספר מה נדבר (עמ' 71 הערה 90) דנקט שטעם זכר למן חל שייך גם למיני מזונות.

[23] חיי אדם הל' שבת (שם), קיצור שולחן ערוך סימן נה (סעיף ה), שמירת שבת כהלכתה פרק מד (סעיף כה), חזון עובדיה הל' שבת ח"ב (עמ' 14), ספר מה נדבר (עמ' 71), וקובץ הלכות הל' שבת (ח"א פרק יא סעיף ה).

Children in Commerce

Incapacitation | Rabbi Baruch Fried, Dayan Bais Havaad

Deafness and Mutism

To allow for deaf people to obtain their needs, Chazal legislated that a deaf person may buy or sell movable goods using any mode of communication, provided it is clear that he understands the nature of the transaction. Similarly, a mute person may buy or sell any asset if it is clear that he understands the transaction.^[1]

A person who is completely deaf, even if he can speak, cannot buy or sell property. This is true even if he is very astute in his business dealings.^[2] If he can hear at all, even with difficulty, then he can buy or sell any kind of asset normally.^[3] One who can only hear with an electronic device such as a cochlear implant and is otherwise deaf, is considered a halachic cheiresh for matters of commerce (even if he can speak), and consequently may not sell a property.^[4]

Intoxication

The transactions of a drunk are valid as long as he is aware of his actions.^[5] A drunk is liable for any damage he causes, even unintentionally,^[6] unless he got drunk and caused the damage unintentionally while in the course of fulfilling a mitzvah, such as on Purim.^[7]

Mental Incapacity

The transactions of an insane person are invalid. A person who has intermittent bouts of insanity may buy or sell while sane; however, a careful assessment must be made to ensure he is truly sane at the time of the transaction.^[8]

Chazal^[9] define a person as halachically insane if he engages in the following activities regularly: going out alone in the dark at night, sleeping in a cemetery, and ruining or disposing of his possessions for no apparent reason. Even one of these habits classifies a person as halachically insane, provided it is done in a fit of insanity, with no rational reason. There is a major dispute among the Rishonim as to whether this is an exhaustive list,^[10] or merely some examples of insanity. According to the latter opinion,^[11] anyone who is consistently nonsensical in a particular area is considered a shoteh, even if he can engage normally in other areas. In addition, a person who is foolish to the extent that he cannot tell when his own words contradict each other, the way a normal person would, or a person who is abnormally agitated or crazed on a regular basis, is also included in the category of shoteh. According to some Poskim,^[12] this dispute remains unresolved, with the exception of a person who is clearly insane in all matters. Such a person is certainly a shoteh even if he does not engage in the activities mentioned in the Gemara. Rav Moshe Feinstein^[13] presents a novel approach to this issue: he says that the halachic classification of a shoteh is not relevant to commerce. Regarding commerce, as long as it can be established that he is sane regarding this area, even if he is insane regarding other matters, his transactions will be valid.

The above is specifically regarding insanity. Feeble-mindedness is not considered insanity, and a feeble-minded person's commercial transactions are considered binding.^[14] Accordingly, one who suffers r"l from a condition such as Alzheimer's can only be definitively classified as a shoteh if one of the following criteria is met: the person has lost his senses completely, is obviously crazed in all matters, or acts in one of the specific ways listed in the Gemara.^[15]

[1] C.M. 235:17-19

[2] Sh"ut Tzemach Tzedek 77

[3] C.M. ibid.

[4] Igros Moshe E.H. 3:33

[5] C.M. 235:22

[6] Maharshal cited by R. Akiva Eiger ad loc.

[7] C.M. 378:9 and Rema O.C. 695:2

[8] Rambam Mechirah 29:4-5

[9] Chagigah 3b-4a

[10] Rabbeinu Simcha cited in Sh"ut Maharam Rotenburg 455

[11] Rambam Eidus 9:9

[12] Divrei Chaim E.H. 1:53

[13] Igros Moshe E.H. 1:120

[14] Sh"ut Maharit II E.H. 16; Chelkas Mechokek E.H. 44:2

[15] Sefer Halachah Aruchah Dinei Cheiresh pagep. 30

Are Parents Liable to Pay for Something a Child Ate in a Grocery Store?

Rav Baruch Fried

Question: I was shopping in a grocery store with my child and noticed that he had helped himself to something that he had taken off the shelf. Do I have to pay for what he ate?

Answer: Rav Moshe Shternbuch (Teshuvos v'Hanhagos 4:317) discusses such a case, and concludes that it would be difficult to halachically obligate parents to pay for damages or thefts done by a child.

First, your child is not your property, so he would not fall into the category of mamon hamazik.

The only claim on the parent would be that he was the one who brought the child into the store. There is a gemara that if someone takes his friend's animal and places it on top of someone else's crops, he is liable to pay if the animal eats the crops because he is the one who put it there. There is machlokes Rishonim about why he is chayav. One opinion is that it becomes his mamon hamazik, which we already said wouldn't apply to a child. The other opinion is that he is an odom hamazik because he caused direct damage through his actions. It is possible that this could be applied to a child, however, it would only be applicable if the parent literally put the child in a place where he could grab the food. Oftentimes, that is not the case.

A more reasonable concept that could be applied is that of grama. This case could be compared to someone who opened his friend's door, allowing a thief to walk into his house, in which case he is liable b'yedei shomayim. Accordingly, if the father was careless and allowed the child to grab the food, he may be chayav to pay b'yedei shomayim as a grama.

There are other reasons why one may want to pay for a child's damages but it would be hard to say that he is chayav m'ikkur hadin.

Does a Father Have to Pay for His Son's Damages?

Question: A father calls up and says, "Your son started a fight with mine for no reason and broke his glasses. You have to reimburse me for their cost." Does the other parent have to pay for his son's damages?

Answer: The Mishnah in Bava Kama says that a katan is pegiasan rah, meaning that confronting him is not a good idea because if you damage him you'll have to pay, but if he damages you he does not have to pay. This clearly implies that you would have no recourse if you are damaged by a child.

There are, however, several good reasons why you should pay if your child does damage. But before getting into those reasons, I would mention that it would be worthwhile to verify the story and make sure that your child really is to blame. It is quite possible that he was acting in self-defense or the like and is really not at fault.

If the child was to blame for the damages, one reason why a parent should pay is that this seems to be the common minhag. Truth be told, it isn't clear that this is a valid reason, because this may be a minhag garua. Our children are independent people; they don't belong to us. To say that there is a minhag that one independent person has to pay for the damages done by another is a bit difficult. Still and all, that does appear to be the common practice.

Another reason for a parent to pay for their child's damages is that many Poskim say that if a katan does damage, he should pay lifnim mishuras hadin when he gets older. Unless this parent wants to remind his child at his bar mitzvah that he should pay for damages he did as a child, it would probably be easier for them to settle it now. They don't necessarily have to pay the entire value of the glasses, but they should pay something lifnim mishuras hadin.

Finally, it is generally a good idea to keep the peace. This is especially true when speaking about classmates with whom a child has to interact every day. It's often worthwhile to just keep the peace and pay for it.